

Hemşirelik Fakültesi Öğrencilerinin Engelli Bireyleri Damgalamaya İlişkin Düşünceleri ve Uygulamaları

Opinions and Practices of Nursing Faculty Students Towards Stigmatizing Disabled People

Tuba ÇÖMEZ¹, Nihan ALTAN SARIKAYA²

¹*İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye*

²*Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Edirne, Türkiye*

ÖZ

Amaç: Engelli bireyler toplum içerisinde yıllarca ötekileştirilmiş ve damgalamaya maruz kalmışlardır. Çalışma yaklaşık 8,5 milyon engelli bireyin yaşadığı toplumumuzda engelli bireylere sağlık hizmeti vererek bakımında sorumluluk üstlenecek olan, geleceğin hemşireleri, hemşirelik bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik düşünce ve uygulamalarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Çalışma, Şubat-Mart 2015 tarihleri arasında, bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde okuyan öğrenciler ile yapıldı. Çalışmanın evrenini, eğitimini aktif olarak sürdüren 1071 öğrenci oluştururken, örneklemini ise evreni temsil edecek şekilde olasılıksız örneklem yöntemi ile seçilen 358 öğrenci oluşturdu. Tanımlayıcı ve kesitsel tipte olan bu çalışmanın verileri, araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda geliştirilen sosyodemografik özellikler ile engelli bireylere yönelik düşünce ve davranışları içeren 41 soruluk yapılandırılmış form ile toplandı. Çalışmanın verileri, tanımlayıcı analizler ve ki kare testi ile analiz edildi.

Bulgular: Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf ve ailede engelli bireyin olması ile engelli hastanın bakımıyla ilgilenerek, engelli hastanın hemşiresi olmayı isteme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulundu ($p<0,05$). Öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf ve ailede engelli bireyin olması ile engelli hastanın bakım yükünün fazla olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmazken ($p>0,05$) öğrencilerin çalışma durumu ile engelli hastanın bakım yükünün fazla olması arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulundu. Aktif olarak çalışan öğrencilerin engelli hastaların bakım yükünün daha fazla olduğunu düşündükleri saptandı ($p<0,05$).

Sonuç: Hemşirelik fakültesinde okuyan öğrencilerin engelli bireylere yönelik düşünce ve uygulamalarının ağırlıklı olarak olumlu yönde olduğu ancak çalışan öğrencilerin, engelin bakım yükünü artırdığını düşündükleri belirlendi. Ayrıca engelli bireylerin toplum tarafından önemsenmediği ve engelli bireylere acıma duygusu ile yaklaşıldığını düşündükleri saptandı. Öğrencilerin engelli hastaya bakım vererek hemşiresi olmayı istedikleri ve herhangi bir damgalama ve ayrımcılık yapmadığı belirlendi.

Anahtar kelimeler: Engelli birey, damgalama, üniversite öğrencisi

ABSTRACT

Objective: People with disabilities have been exposed to exclusion and stigma for years. This study was carried out to determine the opinions and practices of nursing students who will be future nurses that will assume responsibilities for health care of disabled people in our community where 8.5 million disabled people live in our community.

Method: The study was conducted between February, and March 2015 with a nursing students of a state university. While the study population consisted of 1071 students who were actively studying a nursing department, the sample of the study was composed of 358 students selected by the unlikely sampling method to represent the universe. The data of this descriptive and cross-sectional study were collected with a structured form which consisted of 41 questions and developed by the researchers in line with the literature. Data of the study were analyzed using descriptive analyses and chi-square test.

Results: There was a statistically significant relationship between age, sex, grade, presence of a disabled family member and the desire to assume the care, and become the caregiver nurse of a disabled patient ($p<0.05$). There was no statistically significant relationship between the burden of care of disabled people and students age, sex, grade, and presence of a disabled family member, and heavy burden care of the disabled patient, while a statistically significant correlation was found between working status of the students, and heavy burden of care of disabled patients. It was determined the actively working students thought that the burden care of the disabled patients was higher than other patients ($p<0.05$).

Conclusion: Opinions and practices of nursing students about disabled individuals are often positive towards disabled people however it was found that working students thought that disability increased the burden of care. Also it was determined that disabled people are ignored by society and they were approached with a sense of pity. It was found that students want to be disabled people nurses by giving care to disabled patients and they did not discriminate against and stigmatize disabled people.

Keywords: Disabled person, stigma, university student

Alındığı tarih: 16.08.2017

Kabul tarihi: 16.10.2017

Yazışma adresi: Ass. Tuba Çömez, Abide-i Hürriyet Cad. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, İstanbul - Türkiye

e-posta: tuba-comez@hotmail.com

doi: 10.5222/jaren.2017.145

GİRİŞ

Tarihsel dönemler içerisinde engelli bireylere yönelik bakış açısı toplumlara ve kültürlere göre farklı bir seyir göstermiştir. Ancak sıklıkla engelli bireylerin toplumdan uzaklaştırılarak yaşamaya mahkum edildikleri, zorlu yaşam koşullarına maruz bırakıldıkları ve ayrımcılığa uğradıkları bilinmektedir ⁽¹⁻³⁾.

Çok tanrılı dinlerin egemen olduğu dönemlerde engellilik, doğrudan doğruya günah, kötülük ve uğursuzluk ile ilişkili olarak görülmüştür. Engelli çocuğa sahip ailelerin, işledikleri suçtan ötürü, Tanrı tarafından cezalandırıldığı düşünülmüş ve engelli bireylere yardım etmek, Tanrı'nın gazabını çekmek anlamına geleceği için, engelliler şehir dışına sürülerek toplumdan uzaklaştırılmış, yalnızlığa ve ölüme terk edilmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise, engelli bireylerin ölüme terk edilmediği ancak değirmenlerde ve su depolarında çalıştırıldığı, fuhuş ve dilencilik gibi zorlandığı ve bazı toplumlarda da cüzzam gibi bulaşıcı hastalığı olan bireylerle birlikte yaşamak zorunda bırakıldığı bilinmektedir ^(2,4). Yakın tarihimizde de engelli bireylerin üremesini engellemek amacıyla engelli bireyleri ve engelli çocuğa sahip olma riski olan kadınları kısırlaştırılması, hadım edilme, zorunlu kürtaj gibi engelleyici tutumlar ile karşılanmaktadır ^(5,6).

Türklerde engelli bireylere yönelik bakış açısı ortak yaşam kültürü, koruma-dayanışma geleneği ve İslam dininin etkisi ile tarih boyunca olumlu yönde olmuştur ^(3,7). Özellikle zihinsel yeterliliği olmayan ve ruhsal sorunlar yaşayan bireylerde telkine dayalı tedavi yöntemleri kullanılmış, Asklepeion'larda güneş ve banyo tedavileri, tiyatro ve müzik uygulamaları ile engelli bireylerin rehabilitasyonu sağlanmıştır ⁽⁸⁾. Ancak olumlu yönde olan bu bakış açısının yanı sıra toplumdaki bazı bireyler tarafından engelliler acımlan, merhamet gösterilmesi istenilen, dinsel bir zorunluluk olarak yardım edilmesi gereken, sosyal ve iş yaşamından uzak tutulan, korunmaya ve sadakaya düşkün yetersiz bireyler olarak algılanmaktadır. Bu düşünce ve algılamalar sonucu ise, engelli bireyler toplumdan uzaklaşmakta, maruz kaldıkları ayrımcılık ve damgalanma ile izole bir yaşam sürmektedirler ^(3,9-11). Bu süreç ise kısır bir döngüye dönüşerek engelli bireylerin kısıtlı bir yaşam sürmelerine neden olmaktadır. Engelli bireylere karşı sergilenen ayrımcı

tutum her zaman "açıkça ayrımcılık" olarak da karşımıza çıkmamaktadır. Sıklıkla engelli bireylerin sorun, gereksinim ve beklentilerini görmezden gelmek ya da önemsememek şeklinde görülmektedir ⁽¹²⁾.

2002 yılı Aralık ayında Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29 olarak saptanmıştır (8.431.937 kişi). Ülkemizdeki engelli birey sayısının bu kadar yüksek olmasına karşın, engellilere yönelik olumsuz düşünce ve algıların olması, bireylerin toplumsal hizmetlerden yararlanmalarını engellemekte ve yaşam kalitelerinin düşmesine neden olmaktadır ^(13,14). Özellikle yaşamdaki temel alanlardan olan eğitim, ulaşım, ekonomi ve sağlık sektörlerine erişimde ortaya çıkan sorunlar engelli bireylerin toplumla iletişim kurmalarını ve hizmet almalarını güçleştirmiştir ⁽¹⁵⁾. Aslan ve Şeker'in (2011) engelli bireyler ile gerçekleştirdiği nitel çalışmanın sonuçları da benzer şekilde bireylerin sıklıkla ekonomi, ulaşım ve istihdam alanlarında sorunlar yaşadıklarını ortaya koymuştur ⁽¹⁶⁾.

Engelli bireyler engelleri nedeniyle ya da engellerine bağlı olarak gelişen farklı sağlık sorunları yüzünden sıklıkla sağlık hizmetlerine başvurmakta ve sağlık ekibi üyeleri ile iletişime geçmektedirler. Ancak, sağlık hizmeti sunan profesyonellerin engelli bireylere yönelik bilgi ve deneyim eksiklikleri, olumsuz tavır ve tutumları ve yetersiz bakım sunmaları, bireylerin aldıkları hizmetin sınırlı ve kalitesinin düşük olmasına neden olmaktadır. Bu durum ise, engelli bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkileyerek sorunlarının artmasının yanı sıra yeni sağlık sorunlarının da gelişmesine yol açmaktadır ⁽¹⁷⁻²⁰⁾.

2004 yılında sağlık alanında eğitim gören öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumunu belirlemek için yapılan bir çalışmada, öğrencilerin engelli bireylere yönelik olumlu tutumlarının yetersiz olduğu, hemşirelik bölümü öğrencilerinin ise tutumlarının olumsuz yönde olduğu saptanmıştır ⁽²¹⁾. 2007 yılında Yeni Zelanda'da hemşirelik bölümü öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada ise, öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının olumlu yönde olduğu görülmüştür ⁽²²⁾. 2010 yılında Yıldırım Sarı ve arkadaşlarının ⁽¹⁹⁾ çalışmasında ise, hemşirelik bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının

olumlu olduğu ve öğrencilerin olumlu tutumlarının daha da geliştirilmesi konusunda müfredat çalışmaları yapılması gerektiği bulunmuştur.

Engelli bireylere yönelik tutum tarih içerisinde olduğu gibi günümüzde de toplumların kültürel yapısına göre şekillenmektedir. Ülkemizde engelli bireylere yönelik tutumu ve damgalamaya ilişkin düşünceleri araştıran çalışmalar ise oldukça sınırlıdır. Bu çalışma ile yaklaşık 8.5 milyon engelli bireyin yaşadığı toplumumuzda engelli bireylere de sağlık hizmeti vererek ve bakımında sorumluluklar üstlenecek olan, geleceğin hemşireleri, hemşirelik bölümü öğrencilerinin engelli bireyleri damgalamaya yönelik düşüncelerinin belirlenmesi planlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışma Tipi ve Örneklem

Araştırma, İstanbul'da bulunan bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümü öğrencileri ile Şubat-Mart 2015 tarihleri arasında tanımlayıcı ve kesitsel nitelikli olarak gerçekleştirildi.

Araştırmanın evrenini, araştırmanın yapıldığı tarihte bölüme kayıtlı olan ve eğitimine aktif olarak devam eden 1071 öğrenci oluştururken, örneklemi evreni temsil edecek şekilde olasılıksız örneklem yöntemi ile seçilen ve çalışmaya katılmayı kabul eden 358 öğrenci oluşturdu.

Araştırma Soruları

1. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin, engelli bireyleri damgalamaya yönelik düşünceleri nelerdir?
2. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin, hemşirelik uygulamalarındaki engelli bireyleri damgalamaya yönelik yapılan girişimler hakkındaki düşünceleri nelerdir?
3. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin, sosyodemografik özellikleri ile damgalamaya yönelik düşünce ve uygulamaları arasında ilişki var mıdır?

Veri Toplama Araçları

Araştırmacılar tarafından literatür bilgisinden yararlanılarak hazırlanmış olan form kullanılarak veriler toplandı. Yapılandırılmış olan bu form öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini (yaş, cinsiyet, sınıf, çalışma durumu, aile tipi, ailede engelli birey varlığı ve engel türü vb.) ve araştırmayla ilişkili olabilecek

engelli bireylere yönelik düşünce ve uygulamaları (engelli birey ile karşılaşma ve bakım verme durumu, engelli bireyin bakım yükü, toplumun engelli bireye yönelik bakış açısı, engelli birey ile arkadaş olma, birlikte yaşama, aynı iş yerinde çalışma, engelli bireylerin düşünce ve davranış şekilleri vb.) içeren 41 sorudan oluştu.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmanın yapılabilmesi için uygulama öncesinde araştırmanın yürütüleceği kurumdan gerekli izinler (74311748-302.08.01) alındı. Çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilere araştırma hakkında bilgi verilerek aydınlatılmış onam ile yazılı izinleri alındı. Aydınlatılmış onam, gizliliğe önem verilerek korunması ve zarar vermeme/yararlılık ilkeleri göz önünde tutularak hazırlandı.

Verilerin Analizi

Çalışmanın verileri SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 16 istatistik program kullanılarak değerlendirildi. Verilerin analizinde, tanımlayıcı testler ve değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için ki-kare testi kullanıldı. İstatistiksel değerlendirmelerde anlamlılık düzeyi olarak $p < 0.05$ kabul edildi.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın yalnızca bir üniversitenin hemşirelik bölümünde okuyan öğrenciler ile yürütülmesi araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilebilir.

BULGULAR

Hemşirelik öğrencilerinin yaş ortalaması 20.21 ± 1.39 olup, %88.3'ü ($n=316$) kadın ve %30.4'ü ($n=109$) 2. sınıfa, %27.7'si ($n=99$) ise benzer şekilde 1. ve 3. sınıfa devam etmektedir. Öğrencilerin %83.5'i ($n=299$) herhangi bir işte çalışmamakta ve %85.8'i ($n=307$) çekirdek aile tipinde yaşamaktadır. Öğrencilerin %24.9'unun ($n=89$) ailesinde engelli birey bulunduğu, %62.9'unun ($n=56$) ailesindeki engelli bireyin birinci derece akraba olduğu ve ailedeki engelli bireylerin %47.2'sinin ($n=42$) fiziksel engelli, %30.3'ününün ($n=27$) zihinsel engelli olduğu bulundu. Öğrencilerin % 92.5'inin ($n=331$) engellilik ile ilişkili herhangi bir eğitim almadığı saptandı (Tablo 1).

Öğrencilerin, %88.3'ününün ($n=316$) engelli birey ile arkadaş olabileceği, %90.8'inin ($n=325$) engelli

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri (N=358).

Özellikler	Ort.±SS		
	n	%	
Yaş Ortalaması		20,21±1,39	
Sınıf	1. Sınıf	99	27.7
	2. Sınıf	109	30.4
	3. Sınıf	99	27.7
	4. Sınıf	51	14.2
Cinsiyet	Kadın	316	88.3
	Erkek	42	11.7
Çalışma Durumu	Çalışıyorum	59	16.5
	Çalışmıyorum	299	83.5
	Çekirdek Aile	307	85.8
Aile Tipi	Geniş Aile	45	12.6
	Parçalanmış Aile	6	1.7
Ailede Engelli Birey Varlığı	Var	89	24.9
	Yok	269	75.1
Ailedeki Engelli Bireyin Yakınlığı	1. Derecede Akraba	56	62.9
	Uzak Akraba	33	37.1
	Fiziksel Engelli	42	47.2
Ailedeki Engelli Bireyin Engel Türü	İşitme Engelli	3	3.4
	Görme Engelli	7	7.9
	Zihinsel Engelli	27	30.3
Engellilik ile İlişkili Eğitim Alma Durumu	Dil ve Konuşma Engelli	10	11.2
	Evet	27	7.5
	Hayır	331	92.5

Tablo 2. Öğrencilerin Engelli Bireyler Hakkındaki Düşünceleri (N=358).

	Evet		Hayır		Kararsızım	
	n	%	n	%	n	%
Engelli birey ile arkadaş olmak ister misiniz?	316	88.3	4	1.1	38	10.6
Engelli birey ile aynı ortamı paylaşmak ister misiniz?	325	90.8	8	2.2	25	7.0
Engelli bireylerin hayata bakış açısının pozitif yönde olduğunu düşünüyor musunuz?	63	17.6	140	39.2	155	43.2
Engelli bireylerin yaşamlarının eksik olduğunu düşünüyor musunuz?	51	14.2	230	64.2	77	21.5
Engelli bireyler sizi etkiler mi?	220	61.5	61	17.0	77	21.5
Engelli bireylerin sosyal yaşamlarının olmadığını düşünüyor musunuz?	26	7.3	274	76.5	58	16.2
Engelli bireylerin özgüveninin eksik olduğunu düşünüyor musunuz?	90	25.1	158	44.1	110	30.7
Engelin bireyin başarısına engel olduğunu düşünüyor musunuz?	40	11.2	265	74.0	53	14.8
Engelli bireylerin çalışma yaşamına katılması gerektiğini düşünüyor musunuz?	350	97.8	5	1.4	3	0.8
Engellilerin yaşam gücünün engelden daha fazla olduğunu düşünüyor musunuz?	261	72.9	34	9.5	63	17.6
Engelli bireylerin önemsenmediğini düşünüyor musunuz?	140	39.1	119	33.2	99	27.7

bireyle aynı ortamı paylaşabileceği, %39.2'sinin (n=140) engelli bireylerin yaşama bakış açısının pozitif yönde olmadığını düşündüğü, %43.2'sinin (n=155) ise bu konuda kararsız kaldığı belirlendi. Öğrencilerin %64.2'si (n=230) engellilerin yaşamlarında bir eksik olmadığını, %61.5'i (n=220) engelli bireylerden etkilediğini, %76.5'i (n=274) engellilerin kendi sosyal yaşamlarının olduğunu, %44.1'i (n=158) engelli bireyin özgüveninin eksik olmadığını ve %74'ü (n=265) engelin başarıya engel olmadığını belirtti. Öğrencilerin %97.8'i (n=350) engellilerin çalışma yaşamına katılması gerektiğini, %72.9'u (n=261) engellilerin yaşam gücünün engelden daha

fazla olduğunu ve %39.1'i (n=140) engelli bireylerin önemsenmediğini düşündüğünü belirtti (Tablo 2).

Öğrencilerin, %16.2'sinin (n=58) engelli hastaya bakım verdiği ve bakım verilen hastaların %64.3'ünün (n=36) fiziksel engelinin olduğu, %59.6'sının (n=34) engelli birey ile iletişiminin iyi olarak değerlendirdiği ve %61.4'ünün (n=220) engelli bireye bakım verirken daha çok iletişim kuracağı belirlendi. Öğrencilerin %78.2'si (n=280) engelli bireylerin bakım yükünün diğer hastalardan farklı olduğunu ve %47.2'si (n=169) fiziksel engelli hastanın, %38.6'sı (n=138) zihinsel engelli hastanın bakım yükünün

Tablo 3. Öğrencilerin Engelli Hastalar Hakkındaki Düşünceleri (N=358).

		n	%
Engelli hastaya bakım verme durumunuz?	Evet	58	16.2
	Hayır	300	83.8
Bakım verilen hastanın engel türü	Fiziksel engelli	36	64.3
	İşitme engelli	5	8.9
	Görme engelli	7	12.5
	Zihinsel engelli	8	14.3
Engelli hasta ile iletişiminiz	Çok iyi	17	29.8
	İyi	34	59.6
	Orta	7	10.5
Engelli hastaya bakım verirken davranış ve tutumlarınızda olan değişiklikler	Odasına daha çok kalırım	101	28.2
	Daha çok iletişim kurarım	220	61.4
	Değişiklik olmaz	31	8.7
	İşimi yapıp odasından çıkarırım	6	1.7
Engelli hasta ile klinikteki diğer hastalar arasında bakım yükü farkı var mı?	Evet	280	78.2
	Hayır	27	7.5
	Kararsızım	51	14.2
Bakım yükü daha fazla olan engel türü	Fiziksel engelli	169	47.2
	İşitme engelli	6	1.7
	Görme engelli	27	7.5
	Zihinsel engelli	138	38.6
	Dil ve konuşma engelli	18	5.0
Engelli hastanın bakımı ile ilgilenmek ister misiniz?	Evet	319	89.1
	Hayır	13	3.6
	Kararsızım	26	7.3
Klinikte çalışan personel engelli hastayı damgalıyor mu?	Evet	77	21.5
	Hayır	138	38.5
	Kararsızım	143	39.9
	Acıma	197	55.0
Toplumun engelli hastaya bakış açısı nasıldır?	Alay/ Küçümseme	14	4.0
	Aşırı koruyup kollama	35	9.8
	Kısıtlama	43	12.0
	Aldırmama / Yok sayma	69	19.2

daha fazla olduğunu belirtti. Öğrencilerin %89.1'inin (n=319) engelli hastanın bakımı ile ilgilenmek istediği, %38.5'i (n=138) klinikte engelli hastaların damgalanmadığını düşündüğü, %39.9'unun (n=143) ise kararsızlık yaşadığı ve %55'inin (n=197) toplumun

engelli hastalara acıma duygusu ile yaklaştığını düşündüğünü belirlendi (Tablo 3).

Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinden, yaş, cinsiyet, sınıf ve ailede engelli bireyin olması ile

Tablo 4. Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri ile Engelli Hastalara Bakım Verme İlişkisi.

		Engelli Hastanın Bakımı ile İlgilenmek/Hemşiresi Olmak İster misiniz?						χ ²	P
		Evet		Hayır		Kararsızım			
		n	%	n	%	n	%		
Yaş	18-20	99	27.6	4	1.1	19	5.3	31.57	0.002*
	21-24	220	61.4	9	2.5	7	1.9		
Cinsiyet	Kadın	288	80.4	6	1.6	22	6.1	23.85	0.000*
	Erkek	31	8.6	7	1.9	4	1.1		
Sınıf	1. Sınıf	90	25.1	0	0	9	2.5	17.27	0.008*
	2. Sınıf	94	26.2	4	1.1	11	3.0		
	3. Sınıf	92	25.6	3	0.8	4	1.1		
	4. Sınıf	43	12.0	6	1.6	2	0.5		
Çalışma Durumu	Çalışan	55	15.3	2	0.5	2	0.5	1.60	0.448
	Çalışmayan	264	73.7	11	3.0	24	6.7		
Ailede Engelli Birey Varlığı	Var	83	23.1	5	1.3	1	0.2	7.66	0.022*
	Yok	236	65.9	8	2.2	25	6.9		

χ²= ki-kare testi, *p<0,05

Tablo 5. Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri ile Engelli Hastaların Bakım Yükü İlişkisi.

		Engelli Hastanın Bakım Yükünün Diğer Hastalardan Fazla Olduğunu Düşünüyor musunuz?						χ^2	P
		Evet		Hayır		Kararsızım			
		n	%	n	%	n	%		
Yaş	18-20	172	48.0	16	4.4	33	9.2	17.28	0.139
	21-24	108	30.1	11	3.0	18	5.0		
Cinsiyet	Kadın	252	70.3	24	6.7	40	11.1	5.58	0.061
	Erkek	28	7.8	3	0.8	11	3.0		
Sınıf	1. Sınıf	74	20.6	11	3.0	14	3.9	8.67	0.193
	2. Sınıf	89	24.8	6	1.6	14	3.9		
	3. Sınıf	81	22.6	3	0.8	15	4.1		
	4. Sınıf	36	10.0	7	1.9	8	2.2		
Çalışma Durumu	Çalışan	40	11.1	0	0	19	5.3	22.29	0.000*
	Çalışmayan	240	67.0	27	7.5	32	8.9		
Ailede Engelli Birey Varlığı	Var	68	18.9	7	1.5	14	3.9	0.24	0.883
	Yok	212	59.2	20	5.5	37	10.3		

$\chi^2 = ki-kare testi, *p < 0,05$

engelli hastanın bakımı ile ilgilenerek hemşiresi olmak isteme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulundu ($p < 0,05$). Yaşları daha büyük olan, kadın, eğitimlerinin ilk 2 yılında olan ve ailesinde engelli birey olmayan öğrencilerin engelli bir hastaya bakım vererek hemşiresi olmak istedikleri saptandı (Tablo 4).

Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinden, yaş, cinsiyet, sınıf ve ailede engelli bireyin olması ile engelli hastanın bakım yükü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadı ($p > 0,05$). Öğrenci çalışma durumu ile engelli hastanın bakım yükü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulundu. Aktif olarak çalışan öğrencilerin engelli hastaların bakım yükünün daha fazla olduğunu düşündükleri saptandı (Tablo 5).

TARTIŞMA

Damgalama; toplumun “normal saydığı” ölçülerin dışında olan bireylere, toplumdaki diğer bireyler tarafından saygınlığı azaltıcı nitelikte atıflarda bulunulmasıdır. Engelsiz bireylere göre tasarlanmış bir yaşam düzeni içinde hayatını sürdüren engelli bireyler toplumda normal sayılan ölçülere uyamadığı için birçok alanda dışlanma ve damgalanmaya maruz kalmaktadır. Engelli bireylerin damgalanmaya maruz kaldığı alanlardan biri olan sağlık alanı ise çalışanların bu konudaki düşünce ve tutumları ile engelli bireylerin yaşamını kolaylaştırabilmekte ya da zorlaştırmaktadır (23,24).

Çalışmada elde edilen veriler ile hemşirelik bölümü öğrencilerinin engelli bireyleri damgalamaya yönelik düşünceleri ve uygulamalarının, beklenen düzeyde olumlu olduğu bulundu. Öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf ve ailede engelli bireyin olması ile engelli hastanın bakımı ile ilgilenerek hemşiresi olmak isteme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptandı ($p < 0,05$). Literatür ile benzer şekilde yaşları daha büyük olan ve kadın öğrencilerin düşünce ve uygulamalarının olumlu yönde olduğu ve engelli hastanın bakımı ile ilgilenerek hemşiresi olmak istedikleri belirlendi. Yıldırım ve arkadaşlarının (19) hemşirelik öğrencileri ile yaptığı araştırmada (2011), sonuçlar benzer şekilde eğitiminin son dönemlerinde olan yaşları göreceli olarak daha büyük ve kadın öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Tervo ve Palmer'in (21) tıp fakültesi öğrencileri ile yaptığı çalışmada (2004), cinsiyet açısından benzer sonuçlara ulaşılmış ve kadın öğrencilerin tutumlarının erkek öğrencilere göre daha olumlu yönde olduğu görülmüştür.

Çalışmada, eğitimin ilk iki yılında olan ve ailesinde engelli birey bulunmayan öğrencilerin, engelli hastanın bakımı ile ilgilenmek ve hemşiresi olmak istedikleri belirlendi. Literatürde, hemşirelik bölümüne okuyan öğrenciler ile yapılan bazı araştırmalarda (19,25), öğrencilerin aldıkları dersler ile bağlantılı olarak, engelli bireylere yönelik düşünce ve hemşirelik bakımı uygulamalarının geliştiği ve böylece sınıf düzeyleri arttıkça tutumların olumlu yönde değiştiği görülmüştür. Çalışmada literatür ile uyumlu olmayan

bu sonucun, çalışmaya katılan son sınıf öğrencilerinin daha az sayıda olması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ailede engelli bireyin olmasının engellilere yönelik tutumla ilişkisinin incelendiği bazı araştırmalarda^(19,26,27) anlamlı sonuçlara ulaşılmamış ve bu çalışma ile benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Ancak, literatürdeki farklı bazı çalışmalarda ailesinde engelli olan bireylerin engellilere yönelik tutumlarının olumlu yönde olduğuna dair sonuçlar bulunmaktadır^(18,21,22,25).

Çalışmada yaş, cinsiyet, sınıf ve ailede engelli birey varlığı ile bakım yükü arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, aktif olarak çalışan öğrencilerin engelli hastaların bakım yükünün diğer hastalardan daha fazla olduğunu düşündükleri saptandı. Literatür incelendiğinde, tüm engelli bireyleri içeren ve bakım yükünün incelendiği herhangi bir çalışma olmamasına karşın, engelliliğin türleri içerisinde olan psikiyatrik bozukluğu olan bireylerin bakım yüküne ilişkin araştırmalar bulunmaktadır⁽²⁸⁻³⁰⁾. Literatürdeki bu araştırmalarda da çalışmayı destekler nitelikte sonuçlar bulunmuş ve engelli bireylerin bakım yükünün diğer bireylere kıyasla daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu sonucun, engelli bireylerin damgalanmasına ve dışlanarak ayrımcılığa uğramasına neden olduğu söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, hemşirelik fakültesi öğrencilerinin engelli bireylere yönelik düşüncelerinin genellikle olumlu yönde olduğu ancak engelli bireylerin toplum tarafından önemsenmediği, bireylere acıma duygusu ile yaklaşıldığını düşündükleri belirlendi.

Öğrencilerin engelli hastaya bakım vererek hemşiresi olmayı istediği ve herhangi bir damgalamada bulunarak ayrımcılık yapmadığı ancak çalışan öğrencilerin engelli bir hastanın bakım yükünün diğer hastalardan daha fazla olduğu yargısında oldukları saptandı.

Engelli bireylere karşı olumlu düşünce ve uygulamaları daha da geliştirebilmek için hemşirelik fakültesi öğrencilerine engellilik ve engelli bireylere yaklaşım ile ilişkili eğitimler verilmesi ve müfredat çalışmalarının yapılması, engelli bireylerin toplumla entegrasyonunun sağlanması ve damgalama önlenmesi konu-

larında hemşirelik bölümü öğrencilerinin liderlik yapacağı sosyal sorumluluk projelerinin geliştirilmesi ve öğrencilerin aktif katılımlarının sağlanması önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Grue J. The social meaning of disability: a reflection on categorisation, stigma and identity. *Sociology of Health & Illness*, 2016; 38(6): 957-64. [CrossRef]
2. Erdoğan B. Evde bakım hizmeti alan özürü bireye sahip ailelerin sosyo-ekonomi durumlarının incelenerek, umutsuzluk ve yaşam doyum düzeylerinin belirlenmesi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. 2013.
3. Öztürk M. Türkiye’de Engelli Gerçeği. İstanbul: MÜSIAD; 2012. s. 24-36.
4. Çayır K, Ayan Ceyhan M. Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar. Akbulut S. Gerçekten eşit miyiz? Acı(ma), zayıf gör(me) ve yok say(ma) ekseninde engelli ayrımcılığı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 2012. s. 149-62.
5. Wilton R.D. Locating physical ability in freudian and lacanian psychoanalysis: Problems and prospects. *Social & Cultural Geography*, 2003; 4(3): 369-90. [CrossRef]
6. Sherry M. Overlaps and contradictions between queer theory and disability studies. *Disability & Society*, 2004; 19(7): 769-85. [CrossRef]
7. Sancaklı S. Hz. Peygamber’in engellilere karşı bakış açısının tespiti. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2006; 6(2): 37-72.
8. Karabağ H. Evde sağlık bakım hizmetlerinin Türkiye’de uygulanabilirliğine ilişkin hekimlerin görüşleri ve kardiyo-loji hastaları için hastane destekli evde bakım hizmetleri model önerisi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Hastane İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi, 2007.
9. Dünya Sağlık Örgütü Kütüphanesi ve Yayın Kataloğu Verileri, Dünya Engellilik Raporu, 2011 <http://eyh.aile.gov.tr/data/5480490c369dc57170df34bd/D%C3%BCnya%20Engellilik%20Raporu-basilan.pdf>. Erişim Tarihi:16 Temmuz 2017.
10. Sezer F. Engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik önleyici rehberlik çalışması; Deneysel bir uygulama. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 2012; 7(1): 16-26.
11. Sezer S. Birlikte Yaşamak: Gönüllülük mü, Zorunluluk mu, Dayatma Mı? İ. Serin, (Ed.), Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik, Bursa. 2010. s. 253-73.
12. Arıkan Ç. Sosyal model çerçevesinde özürüliğe yaklaşım. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 2002; 2(1): 1-11.

13. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (BÖZİ). Türkiye Özürlüler Araştırması, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası; 2006. s. 5-30.
14. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (BÖZİ). Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi ve Araştırması; 2010. s.75-103.
15. Kızılkaya S, Gündüz O. Özürlüler Yerel Hizmet Rehberi İSÖM Modeli. Olgun BÇ, Özürlülük Olgusu, İBB Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı Özürlüler Müdürlüğü İBB Basımevi, 1. ed. İstanbul. 2012. s. 499-508.
16. Aslan M, Şeker S. Engellilere yönelik toplumsal algı ve dışlanmışlık (Siirt örneği). Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu; 25-26 Ekim 2011; Kocaeli, Türkiye.
17. Durduran Y, Bodur S. Engellilerin engellilikleri dışındaki sağlık sorunları: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Selçuk Tıp Derg*, 2009; 25(2): 69-77.
18. Horner-Johnson W, Keys C, Henry D, Yamaki K, Oi F, Watanabe K, Shimada H. et al. Attitudes of Japanese students toward people with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 2002; 46: 365-78. [\[CrossRef\]](#)
19. Yıldırım Sarı H, Bektaş M, Saliha Altıparmak S. Hemşirelik öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 2010; 27: 80-3.
20. Rosenthal DA, Chan F, Livneh H. Rehabilitation students' attitudes toward persons with disabilities in high- and low-stakes social contexts: A conjoint analysis. *Disability & Rehabilitation*, 2006; 30(28): 1517-27. [\[CrossRef\]](#)
21. Tervo RC, Palmer G. Health professional student attitudes towards people with disability. *Clinical Rehabilitation*, 2004; 18: 908-15. [\[CrossRef\]](#)
22. Seccombe JA. Attitudes towards disability in an undergraduate nursing curriculum: The effects of a curriculum change. *Nurse Education Today*, 2007; 27: 445-51. [\[CrossRef\]](#)
23. Yaman E, Güngör H. Damgalama eğilimine ilişkin öğretmen görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014; 7(18): 823-51. [\[CrossRef\]](#)
24. Grue J. The social meaning of disability: A reflection on categorisation, stigma and identity. *Sociology of Health & Illness*, 2016; 38(6): 957-64. [\[CrossRef\]](#)
25. Thompson TL, Emrich K, Moore G. The effect of curriculum on the attitudes of nursing students toward disability. *Rehabilitation Nursing*, 2003; 28: 27-30. [\[CrossRef\]](#)
26. Şahin H, Bekir H. Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016; (3): 767-79.
27. Şenel H.G. Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 1995; 2(1): 33-9.
28. Aylaz R, Yıldız E. The care burden and coping levels of chronic psychiatric patients' caregivers. *Perspectives in Psychiatric Care*, 2017; 1-12. [\[CrossRef\]](#)
29. Kızıllırmak B, Küçük L. Care burden level and mental health condition of the families of individuals with mental disorders. *Archives of Psychiatric Nursing*, 2016; 30(1): 47-54. [\[CrossRef\]](#)
30. Gülseren L, Çam B, Karakoç B, Yigit T, Danaci A.E, Çubukçuoglu Z, et al. The perceived burden of care and its correlates in schizophrenia. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2010; 21(3): 1-8.